

RECENZE — REFERÁTY — ZPRÁVY

Nový jazykovědný časopis *Langue française* (Paris, Larousse)

R. 1969 začalo Larousovo nakladatelství vydávat nový časopis věnovaný francouzské řeči. Vychází čtyřikrát ročně, má rozměry 15×23 cm a každé číslo obsahuje kolem 130 stran.

Redakční radu tvoří: M. Arrivé, J. Cl. Chevalier, J. Dubois, L. Guilbert, P. Kuentz, R. Lagane, A. Lerond, H. Meschonnic, H. Mitterand, Ch. Muller, J. Peytard, J. Pinchon a A. Rey.

Redakce každého čísla je svěřena jednomu až dvěma členům redakce. První číslo za redakce Lagana a Pinchonové je věnováno syntaxi a obsahuje tyto články: Note sur les recherches diachroniques et synchroniques (R. L. Wagner), Guillaume, il y a vingt ans (H. Bonnard), Les „Eléments de la syntaxe structurale“ de L. Tesnière (M. Arrivé), Grammaire distributionnelle a Grammaire générative et transformationnelle (J. Dubois), Problème de définition — le sujet (R. Lagane), Remarques sur la notion d'object direct en français (M. Gross), Problèmes de classification — les adverbes de temps (J. Pinchon) a Exercices portant sur le fonctionnement des présentatifs (J.—Cl. Chevalier). Toto číslo je doplněno 11 recenzemi.

2. svazek redigovaný Guilbertem je věnován otázkám lexika.

3. číslo věnované stylistice vyšlo za redakce Arrivého a Chevaliera.

O 4. čísle věnovaném sémantice se zmíníme podrobněji. A. Rey v něm má úvodní slovo a článek „Remarques sémantiques“, v němž se stručně zmiňuje o sémantice lingvistické, logické, filosofické a obecné, načež se vrací k sémantice lingvistické a kriticky komentuje její různé metody: diachronickou a synchronickou, deskriptivní a funkční, aplikovanou, lexikologickou, syntaktickou a stylistickou. Pak pojednává o základních sémantických pojmech a posléze se podrobně zabývá metodou generativně transformační. Vysoce oceňuje její klady, ale upozorňuje i na její nedostatky.

O. Ducrot (Présupposés et sous-entendus) se zabývá zkoumáním toho, že z určitých vět lze vyrozumět některé nevyřčené skutečnosti a jiné věty že zase určité skutečnosti předpokládají. Všimá si vlivu kontextu a situace a konfrontuje různé varianty vyjádření téže skutečnosti.

K. Heger (L'analyse sémantique du signe linguistique) vychází ze známého Ogdanova a Richardsova trojúhelníku a zpřesňováním dochází k lichoběžníku, na němž figurují: signifiant, signème, signifié, sémème, sème (noème) a classe de dénotés. Doplnuje jej pak trojúhelníkem, jehož vrcholem je sémème, s nímž je spojen signifiant signifié (mezi oběma je signème monosémisé) a na druhé straně sous-classe de dénotés. Znak chápe jednak jako individuální výskyt (jev promluvy), jednak jako typ a posléze jako „signème“ (jev jazyka jako systému). Polysémii definuje jako jev, při němž různé semémy jediného „signifié“ mají alespoň jeden společný sém (významový rys). Nemají-li jej, jde o homonymii.

P. Guiraud (Distribution et transformation de la notion de „coup“) prohlašuje spojitost systému sémického jednak s morfologickým, jednak s metasémickým. Zdá se nám, že v tomto článku ho jeho fantazie zanesla příliš daleko od lingvistické skutečnosti.

Jasně a poučně podává svá zkoumání sémantického obsahu odverbií *peu* a *un peu* a jejich užívání R. Martin v článku „Analyse sémantique du mot *peu*“.

J. Peytard (De l'ambiguïté sémantique dans les lexies préfixées par *auto-*) pojednává o produktivitě „préfixálu“ *auto-*. Instruktivní jsou diagramy, které sestavil na základě slov (začínajících *auto-*) vyexcerpovaných ze šesti vydání slovníku *Petit Larousse illustré* (vyšlých v letech 1924 až 1964). Autor upozorňuje, že zde vlastně o dvě homonyma: *auto-* obsahuje buď sém „de soi-même“ nebo sém „véhicule automobile“. My bychom mluvili spíše o polysémii než o homonymii. Na základě morfo-lexikálního a sémio-lexikálního „filtrování“ (filtrage) dospívá k stanovení sémio-lexikálních polí *auto-* 1 a *auto-* 2.

Všem, kdo se zabývají problematikou morfologických a syntagmatických polí a mají zájem o nejmodernější metody, lze doporučit článek J.—B. Marcellesho „Socialisme: monosémie et polysémie“.

Toto 4. číslo je zakončeno úvahou J.—P. Colina o Guiraudových „Structures étymologique du lexique français“.

V r. 1970 vyšla další čísla. Č 5. s názvem „Linguistique et pédagogie“, redigované J. Duboisem a J. Sumpsem obsahuje vedle stejnojmenného článku obou redaktorů jejich další příspěvek „Un modèle d'enseignement du français: analyse linguistique des rapports d'agrégation et du CAPES“, Sumpfový články „Introduction à une recherche linguistique en pédagogie“ a „Les performatifs: instructions et consignes“. Ve spolupráci s ním napsal H. Braun „Rejet familial et rejet scolaire“, Dubois a O. Motteau „Les dossiers scolaires: étude linguistique“, Dubois a M. Meyrat „L'orthographe“ a konečně D. Bouix, B. Soulié a Dubois „Analyse linguistique des rédactions“. G. Fressange přispěl článkem „Le discours didactique dans les manuels de morceaux choisis de français.“

6. číslo „Apprentissage du français langue maternelle“, které redigovali E. Genouvrier a J. Peytard, pojednává o změnách ve vyučování franštině na základní škole (L. Legrand), o zkušenostech získaných v jedné šesté třídě (J. Cl. Chevalier), o programovaném vyučování, H. Huot), o poměru a vztazích mezi mluvenou a psanou formou (J. Peytard), o „strukturálních“ cvičeních na základní škole (E. Genouvrier), o mluvnických cvičeních ve čtvrté třídě (M. Glatigny), o zájmenu „en“ a příbuzných otázkách (N. Ruwet), o nových metodách vyučování gramatické (E. Genouvrier) a o lingvistické terminologii (A. Delaveau a F. Kerleroux). Toto číslo je doplněno třinácti recenzemi.

Otto Ducháček

J. Dubois: Grammaire structurale du français. La phrase et les transformations. Paris, Larousse, 1969.

Nous avons déjà traité dans cette revue des deux premiers volumes de cette grammaire (cf. SPFFBU A 17, 1969 p. 186). Dubois, dans l'introduction du 3e volume, esquisse ce qui sépare les méthodes distributionnelles et structurales de celles qui servent de base à la grammaire transformationnelle. Il souligne que la théorie du sujet et du contexte, tout en permettant de rendre compte de l'interprétation sémantique, est incapable de déterminer le système d'organisation du texte. En expliquant les méthodes d'analyse structurale, il constate l'apport de la linguistique structurale sans oublier d'indiquer ses limites.

Après avoir rappelé les principes généraux de la grammaire générative et transformationnelle, il indique les idées principales de sa syntaxe. Appliquant au français les principes de la grammaire générative, il souligne qu'il n'a pas l'intention d'en présenter un exposé complet, mais qu'il veut insister sur „la procédure de vérification qui préside à la description syntaxique“ (19).

Dans le 1er chapitre, l'auteur traite de la phrase minimale formée de deux constituantes: le syntagme nominal-sujet et le syntagme verbal-prédicat. Il examine la structure de la phrase de base, de la phrase prédicative avec „être“, des phrases active, négative, interrogative et nominale.

Dans l'analyse distributionnelle et structurale, assure-t-il, la dérivation vise à la création d'unités lexicales; elle diminue le rôle de la syntaxe et donne une importance spéciale au „mot“ comme unité constituante de l'énoncé. La linguistique transformationnelle constitue „une étape dans un processus transformationnel menant des propositions de base aux phrases réalisées. L'affixation et la composition sont des moyens morphologiques... (49)... et... font partie d'un processus syntaxique et ce dernier s'intègre à l'ensemble des règles de la transformation généralisée“ (50). Donc on n'envisage pas la dérivation comme un procédé lexical, mais on l'intègre à la syntaxe et on parle des nominalisations, des adjectivations, etc.

Dans l'analyse du type linguistique descriptive, on tente d'obtenir un classement des unités dérivées et de définir les types de relations entre elles. Par l'analyse linguistique transformationnelle, on arrivera à intégrer les règles de dérivation dans l'ensemble des règles syntaxiques.

Dubois caractérise les nominalisations comme un enchaînement d'une proposition nominalisée devenue un syntagme nominal dans une phrase matrice.

Le mot et le morphème sont des unités à deux niveaux différents (le mot renvoyant à l'analyse de l'énoncé et le morphème à la langue), c'est pourquoi ils ne peuvent pas être employés indifféremment comme base de l'analyse.

Quant aux nominalisations affixales, Dubois les définit comme un type de modalités de transformations généralisées avec utilisation d'affixes (par exemple les propositions „On refera les routes. Ceci permettra une meilleure circulation“ aboutissent à une transformation généralisée: „La réfection des routes permettra une meilleure circulation.“). Il y a ici l'enchaînement de la propo-